

שיחה לשביעי של פסח – מהות השירה

חשיבות שירת הים

"ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים" (שמות יד ל – טו א).

אומרים חז"ל במדרש (שמות רבה פרשה כג סימן ד):

"אז ישיר משה, הדא הוא דכתיב "פיה פתחה בתורה חסד על לשונה" (משלי לא). מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל. ברא אדם הראשון ולא אמר שירה, הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה, וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה, וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכס ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם מיד אמרו שירה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר "אז ישיר משה ובני ישראל", הוי "פיה פתחה בחכמה". אמר הקדוש ברוך הוא לאלו הייתי מצפה".

במדרש (שמות רבה פרשה כג סימן א) נוסף מלמדים אותנו חז"ל על מעלת השירה:

"אז ישיר משה, הדא הוא דכתיב "נכון כסאך מאז" (תהלים צג), אמר ר' ברכיה בשם ר' אבהו: אף על פי ש"מעולם אתה" לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר "נכון כסאך מאז". משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס? אלא המלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב, כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד שנאמר "עמד וימודד ארץ" (חבקוק ג). אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב"אז" נתיישבה מלכותך וכסאך נכון, הוי "נכון כסאך מאז" ב"אז ישיר".

הרי ששירה זו היא שביססה את כסא הכבוד, והקב"ה המתין בכליון עיניים לשעת אמירת השירה הזו. צריך להבין מה ראו ישראל להמתין עם אמירת השירה, לה ציפה הקב"ה, ולא לאמרה מיד בשעת יציאת מצרים. הלא את גילוי ה' הגדול והנורא ראו ישראל כבר ביציאת מצרים, אם כן למה רק לאחר קריעת הים אמרו שירה, כפי שמודגש בלשון הכתוב "אז ישיר משה ובני ישראל".

אנו מזכירים עניין מתמיה זה בכל יום בלבישת שמונת חוטי הציצית על הבגד, כדברי רש"י (במדבר טו מא): "ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים".

ולא אמר שירה לפניך – תעשהו משיח?

על מנת להבין את הנהגת ישראל שהמתינו מלומר שירה יש להתבונן בהנהגת חזקיהו מלך יהודה שנמנע אף הוא מאמירת שירה לפני ה'.

כאשר סנחריב מלך אשור בא על ירושלים וצר עליה בחיל כבד של מאה שמונים וחמשה גיבורים, הצהיר המומר רבשקה כמתריס בפני חזקיהו המלך: "ועתה התערב נא את אדני את מלך אשור, ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת לך רכבים עליהם" (מלכים ב יח כג). "ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בשק ויבא בית ה'" (שם יט א) עד שהתקבלה תפילתו. "וישלח ישעיהו בן אמוץ אל חזקיהו לאמר כה אמר ה' אלהי ישראל אשר התפללת אלי אל סנחריב מלך אשור שמעת... ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה

בס"ד

שמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים" (שם כ ו-לה). חזקיהו מלך יהודה זכה שנצחונו על צבא אשור האדיר היה באורח נס ופלא, וכל הצבא הומת בלא ירייה אחת, ובלי שום מאבק כי אם בידי מלאך ה'. כל זה היה בשכר שקידת התורה העצומה שהייתה בדורו:

"והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחבל על מפני שמך". אמר רבי יצחק נפחא: חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאיין בהלכות טומאה וטהרה" (סנהדרין צד:).

מאידיך, מצינו ש"ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח?" (שם צד:).

בתיאור המלך המשיח אומר הנביא ישעיהו (יא א-ט): "ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה. ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח. ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע. והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו. וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן נהג בס. ופרה ודב תרעינה יחדו ירבצו ילדיהן ואריה כבקר יאכל תבן: ושעשע יונק על חר פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

מימות עולם ועד חזקיהו לא היה אדם שהתכנסו בו כל מעלות אלו. חזקיהו היה חוטר מגזע ישי, בעל מעלות וסגולות נפלאות ברוח חכמה, דעת ויראת ה'. בכוחו ויכולתו היה להביא את העולם אל התיקון השלם שלשמו נברא, ואף זכה כבר למלא מגבת ועד אנטיפרס דעת ה' בכל בית ישראל. ועל אף שממש קרב ובא כבר היום הגדול לו כל הבריאה כולה מחכה בכיליון עיניים, הכל התעכב עקב חסרון השירה על מפלתו של סנחריב. בגלל החסרון הזה נדחה כל התיקון הגדול בעוד אלפי שנים. בשל כך הוכיחו ישעיהו בחומרה כמתואר במדרש (שיר השירים רבה פרשה ד):

"ר' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר: ראויין היו ישראל לומר שירה על מפלתן של סיחון ועוג, וראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב, דכתיב "ולא כגמול עליו השיב יחזקיהו, כי גבה לבו" (דברי הימים ב לב). את חמי חזקיה מלך וצדיק ואת אמרת כי גבה לבו? אלא גבה לבו מלומר שירה. אתא ישעיה לגביהון דחזקיהו וסיעתו אמר להון "זמרו ה'" (ישעיה יב). אמרון ליה למה? "כי גאות עשה" (ישעיה יב). אמרון ליה "כבר מודעת זאת בכל הארץ". אמר ר' אבא בר כהנא: אמר חזקיהו תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה. אמר ר' לוי: אמר חזקיהו מה אנו צריכין לומר נסיו וגבורותיו של הקדוש ברוך הוא כבר מודעת זאת מסוף העולם ועד סופו, לא כבר עמד גלגל החמה באמצע הרקיע וראו נסיו וגבורותיו של הקדוש ברוך הוא עד סוף העולם".

שירה פנימית

יש להתבונן מהו הדבר שמנע מניעה כה גדולה את חזקיהו המלך הגדול מלומר שירה. חזקיהו ידע ללכת בניגוד לאביו אחז, שמתואר במדרש¹ כשונא וער לתורה ולבתי המדרש, ונלחם על מנת להחזיר את עטרת תפארת התורה למקומה. אם כן מה מנע גיבור כה גדול ברוח מלומר שירה לפני הקב"ה, שהיא פעולה כה פעוטה וקלה.

¹ ויקרא רבה (פרשה יא סימן ז):

בס"ד

יש להבין כי אמירת שירה אינה עניין של פעולה מהשפה ולחוץ ולבו בל עימו. השירה צריכה להיות כשירתו של דוד המלך, שירה מלאה כיסופים וערגה, מצב בו הלב עולה על גדותיו ומביע רגשות סוערים. מילים נבובות הינן חסרות ערך. חזקיהו לא אמר שירה כי לא ראה עצמו במצב ראוי לומר שירה, וזאת בשל העובדה כי לא חש את השמחה ממלאה את כל ישותו. את הסיבה לכך ניתן למצוא בדברי הגמרא (ברכות י):

"אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: "זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" - תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית". חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "זכר נא את אשר התהלכתי לפניך" - תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי". והיינו דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: "הנה לשלום מר לי מר" - אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום - מר הוא לו".

חזקיהו הכיר כי הנס לא נעשה בשלו אלא בשל זכות דוד אביו זקנו. בשל כך לא מילאה השמחה את כל ישותו, כי הרגיש שהישועה באה על אף פעולתו ולא בזכותה. כך גם ביאר ר' יהונתן אייבשיץ (יערות דבש א ד) את האמור בגמרא (סנהדרין צד): "אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם. מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבונו של עולם, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה, ועשהו משיח. פתחה ואמרה שירה לפניו, שנאמר "מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק וגו'". וזה לשונו:

"וזהו היה ענין נס דחזקיהו, רק השפעת שכינה צריכה להיות רק אם הוא צדיק גמור הוא אפילו בחוץ לארץ, אבל מי שאינו צדיק גמור הוא דווקא בארץ ישראל, כי הארץ גורמת השפעת שכינת קדשו, ולכך כתוב לדרוש המופת שהיה בארץ, כי שפטו שקדושת ארץ גורמת השפעת שכינה, ולכך נזורה החמה לאחור. וכן חזקיהו בעצמו לא תלה שהוא כדאי לגילוי שכינה, רק מקדושת ארץ ישראל, ולכך מיאן הוא לומר שירה, רק הארץ, כי בסיבתה וקדושתה קרה זה, ולכך פתחה הארץ לומר שירה".

ראתה שפחה על הים

חזקיהו הכיר שהנס לא נעשה מכוחו אלא מכח דוד המלך ומכח קדושת ארץ ישראל, ובשל כך לא שיך שיאמר שירה מעצמו, ולכן נמנע מאמירתה. כך היה אף ביציאת ישראל ממצרים: "כשהלך משה ואמר לישראל: כך אמר לי הקדוש ברוך הוא "היום אתם יוצאים בחדש האביב". אמרו לו: היכן הוא אמר להם? "קול דודי הנה זה בא". אמר ר' יהודה מהו "מדלג על ההרים"? אמר הקדוש ברוך הוא אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים שנאמר וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל... ואזכר את בריתי" (שמות ו), בזכות אבותם אני גואלם. לכך כתיב "מדלג על ההרים", ואין הרים אלא אבות שנאמר "שמעו הרים את ריב ה'" (מיכה ו).

"כך אמר אחז: אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם. כך אמר אחז: אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בעולם. מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב "צור תעודה חתום תורה בלמודי" (ישעיה ח). רב הונא בשם ר"א אמר: למה נקרא שמו אחז? שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות".

בס"ד

כל גאולת מצרים הייתה שלא מכח ישראל וזכותם עליה, ובשל כך נמנעו מלומר שירה עם היציאה ממצרים. אמנם עם קריאת ים סוף היו ישראל כבר שייכים בעצמם למדרגה אותה ראו בעיניהם, "שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וישעיה" (ילקוט שמעוני פרשת בשלח רמז רמד).

זוהי מדרגת שביעי של פסח, היום הקדוש בו זכו ישראל לקנין עצמי של יציאתם ממצרים, שכבר לא הייתה תלויה עוד בזכות אחרים אלא התקדשו למדרגת הנבואה המעותדת לבוא עליהם. יום זה מיוחד ומסוגל הוא לשירה הבאה מעומק הלב וההשגה הרוחנית, לא מס שפתיים בלבד, אלא שירה שבכוחה להביא לתיקון העתידי – "אז ישיר משה", אז שר לא נאמר אלא אז ישיר, לעתיד לבא עתידין ישראל לומר שירה לה', הוא נאה לשירה והשירה נאה לה" (תנחומא בשלח יג), וכמו שנחתמת השירה "ה' ימלך לעלם ועד" (שמות טו יח).

פרשת אחרי מות – הלכות שבת אסרו חג פסח

הלכה ומנהג

שבת מיוחדת זו, הסמוכה לסיום החג הקדוש, גוררת עמה מספר הלכות.

יש לזכור לערוך בערב החג 'עירוב תבשילין', על מנת שנוכל להכין את צרכי מקדושת שביעי של פסח לקדושת השבת, שאם לא כן לא ניתן להכין מקודש לקודש, אף מקדושת יום טוב לשבת, אף שהקדושה הראשונה – של יום טוב פחותה מן הקדושה השניה – קדושת השבת.

לשם כך אנו לוקחים בערב החג מצה (מאפה) ותבשיל כלשהו, כביצה, דג או בשר, מגביהים את המאפה והתבשיל בידיו ומברכים "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצות עירוב". לאחר מכן מוסיפים "בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת", או לחילופין לומר בעברית "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות, לבשל, להדליק נר ולעשות כל צרכינו מיום-טוב לשבת". תוכן האמירה היא שכבר התחלנו להכין את צרכי השבת שאחר החג בערב יום טוב, ועל כן יהא מותר לנו לבשל ולאפות ביום טוב ככל רצוננו, ומה שיוותר יהא עבור השבת שתבוא אחר החג. לאחר מכן ניתן לשים את התבשיל במקרר. לאחר שסיימנו את הבישולים והאפייה שרצינו לעשות במהלך החג עבור השבת מותר לאכול את המאפה והתבשיל שבהם עשינו את העירוב, אולם נהגו להשאיר אותם לסעודת השחר או סעודה שלישית של שבת. מכח עירוב התבשילין הותר גם להדליק נרות שבת קודש במהלך שביעי של פסח, וכן לנקות את הכלים לקראת השבת.

חשוב להדגיש שיש להיזהר בהדלקת הנרות במהלך החג במספר דברים; ראשית, כדין כל יום טוב אין להדליק אש אלא להעביר מאש לאש, ולשם כך צריך להניח מערב החג נר הדולק במשך עשרים וארבע שעות ('נר זכרון') על מנת שנוכל ממנו להדליק את הגפרור שבאמצעותו נדליק את הנרות, שלא נבוא לעבור על איסור הבערה חלילה. כן ישנו איסור כיבוי ביום טוב, ולכן לאחר שהדלקנו את הנרות יש להיזהר שלא לכבות את הגפרור, אלא להניחו על גבי צלוחית כך שיכבה מאליו. נקודה שלישית היא זמן ההדלקה. אין להדליק בשבת זו, כבכל שבת, אחר השקיעה. לכן, אף שהיו שהורו להדליק סמוך לזמן השקיעה על מנת שלא לדחוק את היום טוב לצאת מוקדם, אנו פוסקים שיש להדליק בשעת הדלקת נרות המופיעה בלוחות (54: 18) על מנת שלא נבוא חלילה לגבול האיסור, ואדרבה להוסיף בכך מקודש על קודש- תוספת לשבת קודש.

אגב עניין הדלקת הנרות נעיר שיש לשים לב שבשביעי של פסח אין מברכים "שהחיינו" משום שחג אחד הוא עם הפסח, ולכן לא תברכנה הנשים "שהחיינו" בהדלקה וכן לא יברכו הגברים בשעת הקידוש.

שביעי של פסח הוא יום גדול להלל והודיה לקדוש ברוך הוא אשר עשה לנו את כל הניסים בים, ופרע מפרעה והמצרים על מעלליהם אשר עוללו לנו. ישנם מנהגים שונים ביום זה, כמנהג התיקון שנהגים בני ספרד, וכמקפידים להתפלל ותיקין על מנת לומר שירת הים באותו הזמן בו נעשה הנס, ועוד מנהגים רבים. וכל אחד יעשה כמנהגו, והעיקר להיות בשמחה והודיה להשי"ת.

נהגו בחסידויות שונות, ובעיקר בקרב חסידי חב"ד, לערוך סעודה בסיום יום שביעי של פסח- 'סעודת משיח', ואף הגר"א נהג לסעוד בסיום החג הקדוש סעודה נוספת על מנת להיפרד ממצות אכילת המצה שהיא מצוה חביבה מאד. אמנם כיוון שאין יושבים לסעוד בערב שבת ממנחה קטנה על כל פנים, ראוי להקדים את הסעודה

בס"ד

או לחילופין למעט באכילה בה, על מנת להגיע לסעודת ליל שבת קודש רעבים לסעוד אותה מתוך תענוג ולא מתוך מלאות.

מעיקר הדין פקע איסור חמץ ביום שבת קודש. אך כיוון שמיד עם צאת יום טוב חלה קדושת השבת נשאר החמץ כמוקצה, שכפי שהיה אסור בשימוש במהלך החג כך גם יהיה אסור בשימוש במהלך השבת. מה גם שלא נעשה קניין בחזרה אחר המכירה לגוי, ועל כן אין להשתמש בו במהלך השבת.

אשכנזים הנוהגים באיסור קטניות מותרים באכילת קטניות ביום שבת קודש. אמנם נכון שלא יבשלו בכלים שעתידיים להשתמש בהם בפסח הבא, משום בליעת קטניות. שאמנם כלי שבלע תבשיל קטניות אינו אסור בשימוש עבור אשכנזי, אך נוהרים בכך לכתחילה.

מנהג בני אשכנז להדליק בשביעי של פסח 'נר נשמה' עבור בני משפחה שנפטרו, כבכל מועד שבו אומרים "יזכור" בתפילת שחרית.